

marmoris hanc dispositionem seu formam determinatam sua actione tribuat, tamquam causa *efficiens*: tandem lucrum, fama vel bonum aliud, quod artifex obtinere intendit per statuam, quodque eundem determinavit et allexit ad ipsam conficiendam, tamquam causa *finalis*.

Quidam addunt causam *instrumentalem* et causam *exemplarem*. Sed prima merito revocatur ad efficientem, quippe ea, si vere causa est et prout a puro *medio* distinguitur, actione sua physica concurrere debet ad productionem effectus, sicut serra *scindendo*, et penicillus colores apte suscipiendo et *distribuendo*, concurrunt ad confectionem scamni et imaginis. Attamen, hæc activa cooperatio instrumenti necessario requirit motionem seu influxum actualem causæ principalis, per quam motionem instrumentum quasi elevatur ad rationem causæ efficientis actualis. Quamvis namque scindere, ex. gr., sit actio propria serræ, at scindere *tali modo*, ut scamnum producat, serræ convenit, non ex seipsa, sed ratione motus et directionis, quam recipit ab artifice.

Itaque instrumentum, qua tale, involvit ex una parte aptitudinem seu virtutem ad aliquam actionem ipsius propriæ naturæ respondentem, ut scindere serræ, contundere malleo, ex propria conditione respondent: ex alia vero parte motum seu influxum actualem receptum a causa principali, ratione cuius instrumentum elevatur ad productionem effectus, qui excedit ejus propriam vim et conditionem; sicut malleus ex motu et influxu artificis elevatur ad conficiendam statuam, qui effectus superat conditionem mallei, et actionem contundendi secundum se sumptam.

Causa vero *exemplaris* facile reducitur ad formalem, quatenus *extrinsece* determinat et constituit effectum in determinata specie. Forma enim, quam artifex, ex. gr., in marmore ponit, quæque statuam interne constituit, nihil est aliud quam applicatio et imitatio ideæ sive formæ in mente artificis præexistentis, unde determinatio specifica entis quæ immediate et interne perficitur per causam formalem, mediate et externe efficitur per causam exemplarem. Revocari

etiam hæc potest ad causam finalem, quatenus artifex *intendit* ideam typicam, quam mente præhabet, applicare et transferre ad materiam.

Hæc quatuor causarum genera, *si ad invicem* comparantur, ita in creatis ordinantur, ut prior sit causa materialis, quia ex nihilo nihil fit, et omne creatum agens materiam, in qua operetur, præexigit; deinde, sit causa finalis, quæ agentem excitat ad operandum; tertio, causa efficiens, quæ formam in materia ponit; quarto, causa formalis, ex cujus productione et unione cum subjecto vel materia exurgit *effectus*.

Si vero de causis loquamur, *prout effectum* respiciunt, ita se habent, ut causa finalis in agente bene ordinato sit nobilior effectu; nam finis, ut finis, præstantior est medio, et effectus productus se habet ut medium ad finem intentum adsequendum. Causa efficiens, si instrumentalis sit, potest esse imperfectior aut inferior effectu; at, si principalis sit, vel nobilior, vel saltem æque nobilis existit cum effectu; nulla res enim dat alteri, quod actu vel virtute non habet. Causæ materialis et formalis, seorsim sumptæ, imperfectiores sunt effectu, qui ex eis veluti partibus coalescit, ut homo ex anima et corpore; at, si conjunctim et simul sumantur, æque perfectæ sunt ac ipsarum effectus, quocum identificantur.

ARTICULUS SECUNDUS

De causa efficiente.

§ I

De notione et existentia causæ efficientis.

Prænotanda:

I.^o Causa efficiens sumitur *materialiter*, quando spectatur, quatenus est res quædam habens virtutem ad producendum effectum, quem tamen non producit; quæ dici etiam

solet causa *in actu primo*. Sumitur *formaliter*, quando spectatur prout exercet vel exercuit munus causæ per influxum physicum in effectum; sub quo respectu suscipit etiam denominationem causæ *in actu secundo*.

2.º Relatio, quæ intercedit inter efficientem causam et ejus effectum, non est puræ *successionis*; tum quia non repugnat effectus causæ coexistens et simultaneus, ut lux respectu solis; tum quia mera successio dari potest absque efficienti causalitate, sicut contingit, dum dies nocti succedit. Unde turpiter erravit Locke, dum notionem causæ in præcedentia relativa et successione phænomenorum constituit ¹. Nec sufficit ad rationem causæ efficientis *connexio* necessaria, possunt enim duo entia necessario et constanti nexu ligari, quin unum sit causa alterius, prout contingit in causa necessario et naturaliter agente, quæ duos effectus simul producat, ut sol lucem et calorem.

3.º Itaque notio causæ efficientis posita est *in actione physica*, quæ continet rationem sufficientem transitus rei de non esse ad esse, ita ut, si existat hæc actio, eo ipso existat ratio sufficiens ad existentiam effectus, quamvis hic impediri possit per *accidens*, defectu alicujus conditionis extrinsecæ: sic, posita actione ignis, ponitur ratio sufficiens *combustionis*

¹ .Après avoir vu que dans la substance que nous appellons cire, la fluidité qui n'y était pas auparavant y est constamment produite par l'application d'un certain degré de chaleur, nous donnons à l'idée simple de chaleur le nom de cause par rapport à la fluidité qui est dans la cire, et celui d'effet à celui de cette fluidité.» *Essai sur l'Ent. hum.*, lib. 2.º, cap. 26. Ex hac theoria lockiana, quæ notionem causæ tribuit sensibus successionem phænomenorum testantibus, legitime collegit Hume, nullam nobis adesse notionem veram et realem causæ efficientis; quia hæc notio et principium causalitatis, quod ex ea pendent, necessitatem universalitatemque præ se ferunt, quæ sensuum experientiam et phænomenorum sensilium successionem transcendunt. Unde scepticimus Hume hac in parte nihil est aliud quam evolutio doctrinæ Locke circa notionem causæ efficientis.

stuppæ, quamvis combustio de facto non existat, nisi stuppa igni admoveatur. Definiri ergo potest causa efficiens: *Principium extrinsecum, cujus actio physica continet rationem sufficientem entis de novo existentis*. Dicitur *extrinsecum*, ut distingatur a causis materiali et formali, quæ sunt principia intrinseca: dicitur *actio physica*, ut excludatur causa finalis, quæ *moraliter* influit ad productionem effectus.

4.º Ex his omnibus colligitur, notionem causæ, sicut et principium causalitatis, quo continetur et exprimitur, originem ducere partim *a posteriori*, et partim *a priori*. Oriuntur *a posteriori*, quatenus ex experientia tam externa, quam interna percipimus rerum mutationes reales et physicas, ac proinde transitum rei de non esse ad esse. Oriuntur *a priori*, quatenus, his semel per experientiam habitis, ratione acquiritur notio rei, quæ a non esse ad esse transit, atque proinde *effectus*. Jam vero, in idea ipsa seu notione effectus continetur essentialiter ejus distinctio et dependentia ab aliquo alio ente, cum nihil sibi dare possit esse; secus enim res operetur et esset, antequam esset.

Superest nunc, ut refellantur *Occasionalismi* sectatores, quorum rigidiores autumant, nulli creaturæ competere rationem causæ efficientis, solumque Deum effectus omnes producere intuitu quarumdam rerum, quæ idcirco *occasionales* vocantur: ex ipsis vero alii mitiores rationem causæ efficientis spiritualibus substantiis concedunt, minime vero corporibus; quamquam inter hos quidam agendi vim in corporibus animatis agnoscunt.

THESIS I.^a

Substantiæ spirituales creatæ virtute activa donantur, suntque proinde vere et proprie causæ efficientes.

Prob. 1.º Ex perspicuo et ineluctabili conscientiæ testimonio, quo intime experimur, nos vere agere, intelligere, velle; immo etiam experimur, nos ipsos determinare ad volendum vel nollendum, ad movendum vel non movendum

brachium: unde non solum experimur et conscii sumus, in nobis esse actiones, quæ ex nobis ipsis oriuntur, sed experimur etiam, animam seu voluntatem continere rationem sufficientem quorundam motuum corporis.

Prob. 2.º Ex absurdis, quæ ex adversante consequuntur hypothesi. Nam, si homo non est vere causa efficiens actionum, quæ liberæ appellantur, per easdem non meretur aut demeretur, quæ etenim ratione mereri aut demereri possumus per operationes, quæ a nobis vere non oriuntur, nec in nostra sunt potestate et dominio? Præterea, si operationes hominis a Deo *unice* et *per exclusionem causalitatis* creatæ procedunt et efficiuntur, ipsi imputabitur earum malitia et deformitas moralis; quippe præfatæ operationes a Deo *unice* procedunt, ad easque nihil homo operatur aut influit, sed potius recipit et patitur. Ergo hypothesis rigidioris Occasionalismi genuinam notionem humanæ libertatis, moralemque ordinem, qui libertati superstruitur, penitus subvertit.

THESIS 2.^a

Corpora etiam agendi vi prædita sunt, veramque rationem causæ efficientis obtinent.

Prob. 1.º Ex communi hominum sensu, quotidiana et perspicua experientia innixo. Uti enim eleganter habet Goudin, corporum activitas constat, «non ex tenebricosa quadam experientia, sed ex publico mundi cursu, et clara nullique non exaudita naturæ voce, quæ nos, cum primum emergente ratione rerum ordinem animadvertere cepimus, admonuit, agendi patiendique vice constare mundi ordinem et rerum commercium: corporibus, ut intereundi necessitatem, ita et gignendi vim inesse: mutationes novas, easque insignes, in rebus contingere; illas, ut alicujus corporis passiones, ita et alterius actiones esse: immo, effectuum fontes propalavit, atque, in unoquoque quæ vis resideret, mille monstravit experientiis; in sole illuminandi, in igne comburendi, in plantis vegetandi, in animalibus sentiendi et movendi, in

omnibus, quoad fieri potest, res sibi similes producendi. De hoc naturæ fonte haustæ sunt, *actionis, passionis, virtutis activæ, generationis, alterationis, effectus*, aliæque voces hujusmodi, eæque non artis regulis, sed naturæ instinctu, suis rebus accommodatæ. Quæ omnia si quis nunc labefactare velit, negando quidquam de novo produci, aut ullam inesse rebus agendi vim, prius necesse est, os ipsum naturæ obstruat, aut certe nobis mentem aliam inserat, vel in alium orbem nos inducat. Quamdiu enim in isto vivimus, clara naturæ tuba continuo personat ad aures nostras, et *fieri, et facere, et agere, et pati*, locum habere in rebus.»

Prob. 2.º ex absurdis, quæ ex occasionalistarum hypothesi consequuntur. Nam, ut cætera prætermittam, ex hac hypothesi, 1.º subtrahitur Universi ordo, qui maxime consistit atque elucet in physico nexu et dependentia rerum inter se, quæ proculdubio eliminantur, si corpora invicem nihil agunt, nec patiuntur; eatenus quippe alia aliis subjiciuntur, quatenus eorum influxum et actiones recipiunt; 2.º destruitur sive evacuatur naturalium rerum scientia. Siquidem rerum præsertim corporearum naturam et attributa non aliter agnoscimus ac dijudicamus nisi ex earumdem effectibus et operationibus, quæ sensibus et experientia nobis constant; et ex quibus corporum attributa et essentias venamur. Jam vero, si hujusmodi effectus et operationes, non ex ipsis corporibus oriuntur, sed per solum Deum peraguntur, naturam et attributa corporum, in quibus locum habent, minime manifestant, nosque perpetuo deludimur errore, dum de corporum natura et proprietatibus pronuntiamus juxta ipsorum effectus et operationes ¹.

¹ Sunt, qui Cartesium cartesianosque honorare intendunt Occasionalismi inventionem, sed immerito. Nam honor iste, si quis honor adest in erroneis et paradoxis adinveniendis et tuendis, Cartesio et cartesianis obtingere nequit: quandoquidem D. Thomas Occasionalismum aperte commemorat, dum scribit: "Simpliciter concedendum est, Deum operari in natura et voluntate operantibus. Sed quidam, hoc non intelligentes, in errorem inciderunt,

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Obj. 1.º cum Mallebranche. Tribuere creaturis rationem causæ efficientis idem est ac divinitatem ipsis tribuere; ergo. Prob. ant. Transferre rem de non esse ad esse proprius est effectus Dei; sed causæ efficientis nomine id intelligitur, quod actione sua physica rem transfert de non esse ad esse; ergo...

Resp. neg. ant. Ad prob., dist. maj. Transferre rem de non esse ad esse, *per creationem* sive nulla *præsupposita materia*, conc.; *per solam mutationem materiæ præsuppositæ*, subdist.: *per appropriationem*, conc.; *per exclusionem alterius causæ*, neg. Equidem, solus Deus potest communicare esse per creationem, *totum* effectum ex nihilo educendo, ad quod sane requiritur virtus infinita et divina. Ast hæc minime exquiritur ad transferendum effectum de non esse ad esse, non quidem totum hoc esse *efficiendo*, sed determinando in materia præsupposita mutationem substantialem vel accidentalem, ex qua exurgat nova res a præcedenti distincta; ad quod certe nulla exigitur vis divina vel infinita. Attamen, hic ipse effectus causæ creatæ, si spectetur præcise, quatenus involvit transitum de non esse ad esse seu novum existere, merito attribuitur et appropriatur Deo, qui, utpote Causa prima et universalissima, operatur simul cum causa secunda ad productionem effectus; qui proinde quamvis procedat a Deo tamquam a causa prima et a creatura tamquam a causa secunda, ratio tamen entis, utpote universalissima,

attribuentes Deo hoc modo omnem naturæ operationem, quod res naturalis penitus nihil ageret per virtutem propriam... unde dicebant, quod ignis non calefacit, sed Deus creat calorem in re calefacta., *QQ. Disp. De Pot.*, q. 3.^a, art. 7.º Cartesius itaque cum suis cartesianis nihil aliud hic fecit, sicut sæpe alias, quam vetera paradoxa exsuscitare ad philosophiam christianam *instaurandam*, si superis placet.

respondet speciali ratione causæ universalissimæ Ut enim egregie ait D. Thomas ¹, «cum Deus sit ipsum esse, oportet, quod esse creatum sit *proprius* ejus effectus: hunc autem effectum caussat Deus in rebus, non solum quando primo esse incipiunt, sed quoad in esse conservantur.»

Obj. 2.º Effectus eo magis dependet a causa efficienti, quo hæc perfectior existit, non utens aliarum ope ad effectum producendum; sed Deus est causa perfectissima: ergo in productione effectuum non utitur aliis causis creatis.

Resp. omiss. præmiss., dist. cons. Non utitur aliis causis, *quasi eis indigens*, conc.; *quasi ejus causalitas creaturæ causalitatem necessario excludat*, neg. Sicut enim Deus creaturis esse communicat, non quod eis indigeat, sed ut sapientiam et bonitatem ostendat, liberrimaque voluntate: non ab-similiter, vim agendi creaturis communicat, quo ejus sapientia, bonitas et potentia commendatur, non quod eis indigeat ad effectum producendum. Sed

Instabis: Ex dictis, Deus est causa sufficiens et adæquata naturalium effectuum; atqui causa sufficiens et adæquata excludit alias; ergo...

Resp. dist. min. Excludit alias *ejusdem ordinis*, conc.; *alterius ordinis*, neg. Ex instantia tantum colligitur, Deum, utpote causam infinita vi præditam et a se existentem, excludere alias causas *primas* et infinitas, non vero causas *secundas*, quæ, utpote alterius et inferioris ordinis, non operantur nisi cum dependentia a causa prima.

Obj. 3.º Causa efficiens debet esse præsens effectui producto, ac proinde subjecto, in quo producitur; atqui corpus nequit esse præsens alteri corpori; ergo... Prob. min. Corpus ratione impenetrabilitatis in alio corpore esse nequit, sed tantum extra illud; ergo...

Resp. dist. min. Corpus nequit esse præsens alteri *præsentia penetrativa*, conc.; *contactus*, neg. Itaque, sicut non uno et eodem modo in loco existunt substantiæ spirituales

¹ *Sum. Theol.*, 1.^a p. q. 8.^a, art. 1.º

et corporeæ, ita nec unum et idem genus præsentia obtinent pro effectu producendo. Unde, licet corpus agens corpori patienti non illabatur, sicut illabatur Deus, qui omnibus entibus est intime præsens, ipsi tamen præsens fit per contactum, ratione cujus partem corporis contiguam et propinquorem immutat, atque hac media alias et alias successive; «quia, ut unum corpus, inquit Suarez¹, agit in alium, non est necesse, ut penetrative sit simul cum illo in eodem loco, sed satis est, quod sint sufficienter propinqua, ut ipsa experientia ostendit... Quocirca, quamvis quantitas (quæ penetrationem corporum impedit) non sit activa, non tamen omnino impedit actionem.»

§ II

De causalitate causæ efficientis.

Diximus supra, causam efficientem constitui *in actu secundo* per actionem seu actualem operationem; ex quo plane consequitur, causalitatem causæ efficientis, prout in *actu secundo*, esse ipsam actionem. Sed cum causalitas *actualis* præsupponat *potentialem*, et actus *secundus* actum *primum*, vestigare nunc oportet principium sive radicem, ex qua profuit præfata causalitas efficiens in actu secundo.

Jam vero, principium actus secundi seu operationis causæ efficientis, vel est principium *quod*, hoc est, res illa, quæ agit sive suppositum, *quod* operatur; vel est principium *quo*, hoc est, realitas illa, ratione cujus suppositum operationem potest profundere; illudque dicitur *radicale*, si sit prima radix et origo activitatis, quæ supposito convenit; si vero contineat rationem sufficientem immediatam hujus vel illius operationis, dicitur principium *quo proximum*. Sit, ut exemplo rem illustremus, si supponamus, hominem actu *intelligere* et *loqui*, quamvis *intellectio* homini adsit per intellectum et

¹ *Metaphys.*, Disp. 18, sect. 1.^a

ratione intellectus, et similiter locutio per os et linguam determinate disposita, dicimus equidem, quod homo est, qui intelligit et loquitur; sed tamen *intellectio* et *locutio* homini congruunt, tum ratione animæ rationalis, tum ratione intellectus et facultatis loquendi, ex quibus et per quæ hujusmodi operationes eliciuntur.

THESIS I.^a

Principium quo radicale agendi in substantiis corporeis est forma substantialis.

Dico *in substantiis corporeis*, quia in substantiis spiritualibus, utpote simplicibus, essentia vel natura ipsarum habet rationem principii *quo* respectu operationum.

Prob. thesis 1.º In supposito operante id, quo est ratio sufficiens et principium formale quoad essentiam rei, debet esse etiam ratio sufficiens et principium radicale agendi; operatio enim sequitur essentiam rei ipsique commensuratur, nam videmus et experimur, modum agendi et operationem cujusque rei respondere et veluti proportionari naturæ vel essentiæ rei operantis. Atqui forma substantialis est ratio sufficiens et principium formale constituens et determinans essentiam rei in substantiis corporeis, ut anima hominis et bruti constituunt et determinant naturam specificam eorum; ergo forma substantialis est principium *quo* primum et radicale agendi.

Prob. 2.º Corpora constituuntur ex materia et forma substantiali, per quam unum corpus essentialiter ab alio distinguitur in ratione substantiæ; atqui materia nequit esse principium aut ratio activitatis, quippe materia ex se iners existit; ergo sola forma potest esse principium substantiale et primum activitatis, quæ corpori inest.

THESIS 2.^a

Principium quo proximum vel immediatum actionis in substantiis creatis non est ipsa essentia vel substantia, sed

potentiæ seu vires activæ, quæ ab ipsa realiter distinguuntur.

Prob. Operatio in substantiis creatis est aliquid accidentale, a substantia operante realiter distinctum; siquidem potest adesse vel abesse, salva rei essentia et substantia, ut deambulare, videre, etc., respectu Petri; ergo potentia, ex qua oritur hæc operatio tamquam ex principio proprio et immediato, est etiam aliquid accidentale. Prob. cons. Potentia necessario dicitur ad actum, proindeque necessario ipsi commensuratur, hujus genus et conditionem sequens, ita ut, si actus sit substantialis, requirat potentiam substantialem, si sic actus spiritualis, potentiam spiritualem, etc. Sic, quia subsistentia est actus substantialis, respondet potentiæ substantiali, nempe, substantiæ; quia intelligere est actus spiritualis, requirit potentiam spiritualem: ergo si operatio in creatis substantiis est accidens, ipsi respondet tamquam potentia propria aliquid accidentale, secus enim actus et potentia non essent in eodem genere, et potentia non diceretur ad actum: ergo hæc operatio non oritur immediate ab ipsa substantia operante, sed mediis viribus seu potentiis ab ipsa realiter distinctis. Ergo, ut veteres Scholastici cum D. Thoma ajebant, *nulla substantia creata est immediate operativa.*

Prob. 2.º ex discrimine, quod D. Thomas perpetuo statuit inter Deum et creaturas. Sicut enim in solo Deo existentia identificatur cum essentia, ita etiam in solo Deo operatio identificatur cum essentia seu substantia, ac proinde in eo solo operatio est substantialis. Contra vero in creaturis, sicut existentia ipsis non est essentialis, et ab essentia realiter distinguitur, ita operatio nequit esse substantialis: esset vero substantialis, si potentia operativa, ex qua immediate proflueret, esset ipsa substantia.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Obj. 1.º Ex dictis, accidens immediate operatur: ergo potiori ratione substantia immediate operatur. Prob. cons. Substantia est nobilior accidente, et forma substantialis perfectior accidentali; ergo...

Resp. neg. cons. Ad prob., dist. ant. Substantia est nobilior accidente *in ratione entis*. conc.; *in ratione seu ordine operandi*, subd.; *simpliciter*, conc.; *secundum quid*, neg. Substantiæ creatæ duplicem ordinem seu genus perfectionis involvunt: ordinem *entitativum* et ordinem *operativum*; quorum primus secundum se et ex propria conditione, est præcipuus et nobilior secundo, tum quia prius est esse quam operari, tum quia modus et perfectio operationis dependent ex natura et perfectione entis, quod operatur. Cum ergo ordo operativus sit posterior et minus nobilis ex se ordine entitativo, ad quem comparatur tamquam aliquid secundarium, ex eo, quod accidens immediate operatur, minime colligitur, ipsum, absolute loquendo, perfectius esse quam substantia, sed ad summum in ordine suo sive in genere operativo: quod certe non impedit, quominus substantia perfectior sit accidente in ordine entitativo, qui ordo non solum perfectior est ordine operativo, sed hujus perfectionem involvit et præhabet, quatenus ipsæ potentiæ seu vires, quæ immediate operantur, ex forma substantiali derivantur, a qua vim agendi tamquam ex radice et vi primitiva¹ recipiunt.

Obj. 2.º Quædam saltem ex viribus seu potentiis, quæ, juxta thesim, sunt immediatum principium actionis, sunt proprietates substantiæ operantis, ut intellectus et visus respectu hominis; sed proprietates producuntur immediate per

¹ Ab hac doctrina nihil aut parum distare videtur Leibnitz, qui, postquam admissit existentiam formarum substantialium, quas nominat etiam *entelechias*, *substantias simplices*, *vires primitivas*; subdit: "Je conçois les qualités ou les forces dérivatives, ou ce qu'on appelle formes accidentelles, comme des modifications de la entelechie primitive; de même que les figures sont des modifications de la matière". *Essais de Theod.*, num. 396. Ex Leibnitz ergo, sicut figuræ sunt modificationes corporis, a quo realiter distinguuntur, ita etiam qualitates seu *vires derivatæ ab entelechia*, vel vi primitiva, sunt *formæ accidentales*, ac proinde non ipsa substantia.

ipsam essentiam substantialem; ergo... saltem in productione proprietatum, substantia immediate operatur

Resp. dist. min. Proprietates producuntur, etc., *per actionem substantiæ*, neg.; *per resultantiam necessariam*, conc. Cum dicitur, proprietates effluere aut dimanare ab essentia, non est intelligendum, quod essentia jam existens ponat vel exerceat aliquam actionem a se distinctam, qua proprietates producat; eodem namque instanti et eadem actione, quibus producitur essentia, producuntur proprietates ejus, ut eodem instanti, quo producitur homo, producuntur simul intellectus et sensus. Essentia igitur solum dicitur producere proprietates, quatenus habet nexum necessarium cum eis, ita ut sine ipsis nequeat naturaliter produci aut existere: ast hæc eadem actione qua essentia producuntur.

Obj. 3.º Actio, qua producitur nova substantia, debet oriri immediate a substantia producente; ergo, saltem in hypotesi generationis substantialis, falsa est thesis. Prob. ant. Potentia vel virus accidentaliter nequit producere substantiam, secus enim effectus esset nobilior causa efficienti; ergo...

Resp. neg. ant. Ad prob. dist. ant. Nequit producere substantiam, *tamquam causa principalis*, conc.; *in ratione causæ instrumentalis*, neg. Quando nova substantia producitur, potentiæ seu vires, quæ immediate operantur ad productionem, ut virtus generativa in equo, calor in igne, habent rationem causæ instrumentalis respectu substantiæ productæ, quia, quatenus attingunt substantiam ut terminum actionis, agunt in virtute et ex vi formæ substantialis quæ est principium radicale, unde derivantur hujusmodi vires. Vires ergo seu potentiæ, quibus substantia operatur ad producendam novam substantiam, operantur in virtute alterius, hoc est, substantiæ, cujus sunt vires, et veluti *connaturalia et conjuncta* instrumenta ad operandum.

§ III

De divisione causæ efficientis.

Varia sunt genera causarum efficientium, nam, ut mittantur reliquæ divisiones minus præcipuæ, dividitur:

1.º In causam *per se* et causam *per accidens*; quarum prima habet nexum naturalem cum effectu, ut sol est causa per se lucis; altera est, quæ aut conjungitur accidentaliter causæ per se, ut dum dico: *medicus cantat*, quia medicina accidentaliter jungitur in hoc homine cum musica, quæ est causa per se cantus: aut aliquid producit, quod conjungitur contingenter effectui per se intento, ut effusio ad jacienda domus fundamenta est causa per accidens inventionis thesauri quatenus hæc inventio accidentaliter jungitur effectui intento nunc per effusionem hujus terræ. Ad causam *per accidens* reducuntur *casus*, *fortuna*, et remotiones impedimentorum, dum dicitur aliquid causare tamquam *removens prohibens*, ut, qui *removet* columnam, est causa *accidentalis* motus lapidis superpositi.

2.º In causam *principalem* et *instrumentalem*: ex quibus prima ea dicitur, quæ agit virtute sibi propria et non per modum transeuntis ab alio recepta, ut ignis, dum comburit, homo, dum medetur ex arte medicinæ, quia, quamvis hæc scientia homini non sit indita per naturam, eam tamen nunc possidet per modum formæ stabilis et permanentis. Secunda est, quæ e converso agit in virtute alterius, seu per motum et influxum transeuntem ab alio receptum; quod quidem, qua ratione eveniat, jam supra diximus.

3.º Causa principalis, si nec virtutem agendi, nec usum illius virtutis ab alio ente recipiat, merito dicitur *prima* eaque est solus Deus. Si vero et vim agendi, et exercitium seu applicationem ad actum secundum recipiat ab alio dicitur *secunda*, prout contingit in cunctis causis creatis, quæ idcirco, respectu Dei, se habent tamquam causæ instrumentales.